Joanna Piotrowska

KONKURS ZABYTEK ZADBANY A.D. 2020

Dworzec w Gumniskach Małych wyróżniony w kategorii architektury i budownictwa drewnianego w konkursie Generalnego Konserwatora Zabytków

Po rocznej przerwie znowu możemy pochwalić się znów zabytkiem z województwa warmińsko-mazurskiego, nagrodzonym w ogólnopolskim konkursie Generalnego Konserwatora Zabytków „Zabytek Zadbany". Konkurs co roku wyłania najlepsze realizacje konserwatorskie w jednej z sześciu kategorii: utrwalenia wartości zabytkowej obiektu, waloryzacji przestrzeni kulturowej i krajobrazu, adaptacji obiektów zabytkowych, architektury i budownictwa drewnianego, zabytków techniki i w kategorii specjalnej właściwego użytkowania i stałej opieki nad zabytkiem. Jest skierowany do tych właścicieli i zarządców, którzy wzorowo wywiązują się z obowiązku opieki nad zabytkami. Nagradzane realizacje obejmują prace budowlane, konserwatorskie, rewaloryzacyjne i adaptacyjne przeprowadzone zgodnie z najwyższymi standardami badawczymi i wykonawczymi.

W edycji konkursu w roku 2020 wyróżnienie otrzymali Magdalena Pawlak-Grabowska i Rafał Grabowski, właściciele zabytkowego dworca w Gumniskach Małych. Obiekt został zgłoszony i wyróżniony w kategorii architektury i budownictwa drewnianego.

Dworzec jest obiektem historycznie translokowanym. Został wybudowany w latach 90. XIX wieku w należących do Dohnów Prakwicach pod Dzierzgoniem, specjalnie dla cesarza Wilhelma II, który zatrzymywał się tu na polowania. Stąd i formy bu-

dowli, niezwiązane z ówczesną stypizowaną architekturą dworcową, ale odpowiadające jak najwyraźniej indywidualnym gustom cesarza – drewniany dworzec zwany był cesarskim pawilonem powitalnym. Rozczłonkowaną bryłę nakrywa dach zwieńczony wieżyczką z cebulastym hełmem, a w snycerskich dekoracjach znalazły się motywy inspirowane sztuką skandynawską epoki wikingów – smocze głowy i uproszczony motyw trójzębu – hołd złożony zainteresowaniom Wilhelma architekturą staronorweską. Około 1921 roku budynek został translokowany na obecne miejsce i obsługiwał stację Budwity, związaną między innymi z funkcjonującą tu torfownią. Po translokacji dostawiono do niego murowaną nastawnię. Po II wojnie światowej stację uruchomiono ponownie w 1949 roku. Budynek dworca został przeznaczony na cele mieszkalne. Połączenie kolejowe zamknięto w 1999 roku; budynek, wyłączony z czasem z użytkowania, podlegał postępującej degradacji.

W 2012 roku dworzec został kupiony przez obecnych właścicieli. Podjęte prace remontowe, konserwatorskie i rewaloryzacyjne dawnego dworca ukończono w roku 2019.

1–3. Stan zabytku przed podjęciem prac. Fot. Magda Pawlak-Grabowska, Rafał Grabowski.

Wykonano remont kamiennych murów fundamentowych i cokołu. Udrożniono i uzupełniono pierwotny system ceramicznych rur drenażowych, co pozwoliło usunąć przyczynę zawilgoceń piwnic i przyziemia w oparciu o dawną, dedykowaną budynkowi technologię. Ustabilizowano konstrukcję budynku. W drewnianych elewacjach konieczne uzupełnienia wykonano sezonowanym drewnem modrzewiowym, w formie i technice obróbki dostosowanej do oryginału, całość zaimpregnowano i zabezpieczono przeciwogniowo. Zdemontowano wielokrotnie zmieniane i uzupełniane pokrycie dachu. Wyselekcjonowano oryginalne dachówki i oczyszczono je parą wodną. Historyczna karpiówka została położona na pojedynczej połaci dachowej, na pozostałych wykonano pokrycie z analogicznej dachówki ceramicznej. Pokrycie hełmu wieżyczki uzupełniono patynowaną blachą miedzianą. Na podstawie przekazów ikonograficznych i zachowanych elementów odtworzono wiatę peronową. Uzupełniono także dekoracyjne detale snycerskie. Konserwacji poddano zachowaną stolarkę okienną i drzwiową; drewno oczyszczono, ubytki uzupełniono flekowaniem, zakonserwowano okucia, odtworzono szklenie. Brakujące stolarki wykonano na wzór oryginalnych. Zakonserwowano drewniane ściany i stropy wnętrza, w tym strop ujawniony w czasie prac spod wtórnej obudowy. Zachowano i zakonserwowano elementy świadczące o historycznej funkcji – drewniane okienko kasowe, a w piwnicach nastawni stalowe prowadnice z dawnego wyposażenia technicznego. Wykonano prace instalacyjne, wnętrza zostały zaadaptowane do funkcji gościnnej i mieszkalnej. Uporządkowano otoczenie budynku, odkryto i wyeksponowano pozostałości dawnego bruku peronowego – na jego wzór wykonano nowa opaskę i ścieżki.

4. Dworzec w lutym 2020 roku. Fot. Adam Płoski, Narodowy Instytut Dziedzictwa Oddział Terenowy w Olsztynie.

5–6. Dworzec w lutym 2020 roku. Fot. Adam Płoski, Narodowy Instytut Dziedzictwa Oddział Terenowy w Olsztynie | Magda Pawlak-Grabowska, Rafał Grabowski.

Zrealizowane prace pozwoliły zachować i wyeksponować wartości zabytku – jego materiału, formy, zachowanych pozostałości pierwotnej funkcji.

Zgodnie z werdyktem jury konkursu *wyróżnienie przyznano za prace budowlano-konserwatorskie, restauratorskie i adaptacyjne, które uchroniły obiekt przed degradacją, utrwaliły i uczytelniły autentyczną substancję zabytkową, przywróciły integralność formy architektonicznej i detalu, a zarazem zapewniły optymalną opiekę w utrzymaniu zabytku*.

Joanna Piotrowska